

Ivan Mišković – Andrej Bader, *General iz Premanture. Knjiga 3: Titov specijalni savjetnik*, Medulin: Općina Medulin, 2021., 533 str.

Titov specijalni savjetnik posljednji je nastavak trilogije o političkoj biografiji Ivana Miškovića. Autori su ovim, trećim nastavkom obuhvatili razdoblje od 1971. pa sve do sredine 80-ih godina 20. stoljeća. Kao i prethodne dvije knjige, i ova je nadopunjena mnoštvom dokumenata, slika i drugim materijalom koji su u „sirovom“ obliku priča za sebe. Tekstom se željelo pobliže opisati okvir događaja koji su obuhvaćeni ovim dijelom Miškovićevih memoara.

Godina 1971. započinje sjećanjem na sastanak sa srpskim vodstvom na kojem se razgovaralo o političkoj situaciji, odnosima prema Hrvatskoj i Srbiji, a nastavlja raspravom u vezi s Mijalkom Todorovićem Plavim. U sklopu toga poglavlja, Mišković se osvrnuo i na činjenicu da ga je Tito, uz nekoliko razgovora, u konačnici imenovao osobnim savjetnikom. Nakon toga je u nizu izvještaja iznio situaciju na području Jugoslavije u mnogim segmentima, ali i u svijetu. Neizostavno je naglasak također stavljen na odnos Istre i Tita, koji je na najvećem hrvatskom poluotoku provodio i po šest mjeseci godišnje. U nekoliko je riječi, kao kontekst, opisana društveno-politička situacija između dva rata, u ratno vrijeme te nakon dovršetka sukoba. Mišković se prisjeća i susreta s Kardeljem nakon manevra „Sloboda 71“, kada su raspravljali o zamisli da Istra pripadne Sloveniji.

Kako je početak 70-ih godina 20. stoljeća u Jugoslaviji bio vrlo turbulentan, pogotovo zbog Hrvatskoga proljeća, Mišković je smatrao potrebnim izdvojiti u drugom poglavlju 1972. godinu. Cjelina započinje pojašnjavanjem kako je s Titom vodio razgovore o nastanku informacija i njihovoj analizi. U nastavku su izneseni podaci, pokazatelji i ocjene o aktivnosti „nacionalističko-šovinističkih“, „grupaško-frakcionaških“ snaga tadašnje Hrvatske. Na prijelazu 1971./1972. Mišković i njegova obitelj doživjeli su neugodnu situaciju jer su ih prisluškivali. Zaključeno je da se htjelo kompromitirati Miškovića zbog njegova statusa specijalnoga savjetnika.

Razdoblje od druge polovice 1971. bilo je vrlo turbulentno u životu države zbog odjeka Hrvatskoga proljeća, studentskih demonstracija, ali i sve vidljivijih uplitanja Jovanke Broz u političke i društvene odnose. Mišković se prisjetio i opisao Jovankine pokušaje okupljanja utjecajne grupe ljudi oko sebe, utjecaja na Josipa Broza Tita te kao glavni cilj pokušaj svrgavanja generala s položaja specijalnoga savjetnika.

Autor je nekoliko redaka odvojio da bi opisao Josipa Broza Tita kao čovjeka, a ne samo kao državnika. Opisao je susret u Bugojnu 1972., kada se Tito uzbudio jer nije odmah pronašao prsten koji mu je bio drag. Osim toga, opisao je i crnu torbu koju je Josip Broz imao uza sebe, a često je intrigirala javnost. No, najviše intrige su izazivala dva sata koja je Tito nosio za života, a u konačnici su prodani početkom ovoga stoljeća na aukcijama.

Sredinom 1972., na poziv Leonida Brežnjeva, državna je delegacija na čelu s Brozom posjetila SSSR. Osim razgovora na relaciji Tito – Brežnjev, dogovoreno je da će se raspraviti pitanje informbiroovske političke emigracije u SSSR-u na razini Jurij Andropov – Mišković. Specijalni je savjetnik iskoristio priliku boravka u Moskvi te je posjetio Vasilija Smajevića (predsjednik SUBNOR-a Jugoslavije) u bolnici, gdje se liječio od leukemije.

Nešto kasnije, jugoslavenska je delegacija posjetila Poljsku. Ovaj je susret okarakteriziran kao klasičan uzvratni susret na kojem su se rješavala politička i ekonomska pitanja. Međutim, iznjedrio je iznenađenje kada je organiziran lov na europske bizone u gustim poljskim šumama, da bi nakon lova bila priređena bogata gozba na otvorenom. Mišković je istaknuo i ulazak Bugojanske skupine u Jugoslaviju, oružane skupine Hrvatskoga revolucionarnog bratstva (HRB). Ovaj se događaj zbio u vrijeme posjeta jugoslavenske delegacije Poljskoj. Smatra da je Služba bezbjednosti s godinama izgubila na orijentaciji i budnosti te je ovaj događaj bio iznenađenje za Službu i vrh Jugoslavije. Iako je situacija riješena, u konačnici se pokazala sva slabost sustava sigurnosti.

Sredinom 1972. Tito i Mišković su krenuli u realizaciju zamjene određenih ljudi u Titovu kabinetu. Nakon predaje popisa, Tito je zaokružio dvojicu Hrvata, zbog čega se Jovanka pobunila. Ovaj je događaj pojačao sukob na relaciji Jovanka Broz – Mišković. Provlači se promišljanje da Jovanka nije u potpunosti shvaćala svakodnevne zadatke službe sigurnosti oko osiguravanja predsjedničkoga kompleksa, osiguravanja Tita i Jovanke kao čelnih osoba Države i objekata neprekinutoga interesa. Prema riječima autora, počeci sukoba su krenuli još u doba kada je Mišković bio načelnik Službe bezbjednosti.

Prisjećajući se 1972., Mišković se dotaknuo teme Kosova i Metohije. U proljeće te godine Služba bezbjednosti je došla do dokumenata o organiziranim aktivnostima CIA-e na Kosovu i Metohiji. Stoga je na povratku iz Poljske vođena diskusija na tu temu, dok je Tito posebno zadužio Miškovića da napravi elaborat, sigurnosnu studiju o stanju na Kosovu prema bazi podataka kojima se raspolaze. Nakon izrade studije u suradnji sa SUP-om Srbije, u srpnju je izneseno stanje Titu.

Sredinom srpnja 1972. Mišković je često bio na Brijunima gdje je predavao izvještaje Titu. Nakon jednoga takvog susreta imao je verbalni sukob s Jovankom Broz. Nedugo zatim i drugi, nakon što je Franjo Tuđman uhićen zbog dopisivanja s emigracijom. U konačnici je dobio zadaću provjeriti razloge Tuđmanova uhićenja. Krajem ljeta i ujesen 1972. otvoreno su krenula podmetanja na račun Službe bezbjednosti i generala Miškovića. Napadi su potkrijepljeni upitnim činjenicama, a situacija se razvila do usijanja kada je formirana komisija koja će ispitivati sve prikupljene navode. Na kraju je navedena komisija podnijela izvještaj koji potvrđuje da nisu otkriveni pokazatelji o zloupotrebi snaga i sredstava specijalne namjene, a politički stavovi izvučeni su iz konteksta službenih, pojedinačnih razgovora. Konačni zaključak komisije bio je da se akteri ove neugodne situacije što prije premjeste izvan službe sigurnosti. Na kraju se pokazalo da je raskrinkan Jovankin pokušaj organiziranja paralelne obavještajne mreže unutar JNA.

Na kraju godine, u prosincu 1972., prema posebnom Titovom nalogu, Mišković je boravio u Egiptu. Osim standardnih pitanja, raspravljalo se i o jačanju pokreta nesvrstanih. Nedugo nakon toga uslijedio je susret Tito – Sadat u siječnju 1973. na Brijunima, gdje se nastavilo s raspravom pitanja otvorenih u Egiptu.

Evocirajući sjećanja na 1973., Mišković je spomenuo sastanak s Kardeljem na Brijunima. Inicijativu za taj razgovor dao je sam Tito, s naglaskom na adekvatno rješavanje sigurnosti zemlje i kroz Ustav. Da bi postojala osnova za razgovor, Kardelju je poslan materijal „Državna bezbjednost i društvena samozastita u Ustavu SFRJ“. Uz prisustvo Bakarića, kroz razgovor su raspravljena sva pitanja, s naglaskom na to tko bi trebao biti osnovni nositelj i koordinator službe sigurnosti. Izvjesna se polemika vodila oko sjedišta, a Kardelj je uz to iznio negativan stav prema funkciji specijalnoga savjetnika. U konačnici, nedugo nakon toga razgovora i odlaska Sadata s Brijuna, ugašena je funkcija specijalnoga savjetnika. Naime, Tito je pismom od 14. ožujka 1973. razriješio Miškovića navedene funkcije te je premješten na istu funkciju u Predsjedništvu SFRJ-a. Međutim, i ta je funkcija ubrzo ukinuta, a Mišković je otišao na dugotrajno bolovanje.

Iduća je godina započela turbulentno jer je Tito osobnom naredbom formirao posebnu komisiju. Do toga je došlo jer je želio utvrditi pokušaje utjecaja pojedinaca, optužbe koje je iznosila Jovanka Broz na račun specijalnoga savjetnika, a uz to sagledati opće stanje i odnose te mogućnosti za poboljšanje organizacije i rada službi koje neposredno rade za predsjednika.

Pretpostavlja se da je komisija trebala biti pokriće za Miškovićevo uklanjanje iz JNA jer Tito tu odgovornost nije htio preuzeti sam. Komisija se sastojala od članova Predsjedništva SFRJ-a i JNA. Nastavak poglavlja donosi detalje o radu komisije i zaključcima s kojima je bio upoznat i sam Tito. Završetkom rada, komisija koja je trebala utvrditi Miškovićeovu krivicu paradoksalno je utvrdila krivicu Jovanke Broz. Unatoč tome, slučaj „Jovanka“ zaokupljao je državni vrh od 1974. do raspada Jugoslavije.

Mišković se u svojim prisjećanjima zaustavio i na 1978., iz koje je izdvojio samo jedan događaj, tragičnu smrt brata Milana. Nakon sprovoda, počele su spekulacije oko njegove smrti i pokušaja pojedinaca da taj događaj pretvore u oružje daljnjih obračuna. Nakon smirivanja situacije u ljeto 1979., Mišković se prisjeća poziva ministra narodne obrane SFRJ-a i razgovara o preuzimanju dužnosti predsjednika Savjeta civilne zaštite SFRJ-a, što se i dogodilo 1980. nakon Titove smrti. Ubrzo se upoznao s novom funkcijom i poslom, njegovim problemima i problemima Crvenoga križa. Već 1984. postaje članom Glavnoga odbora Crvenog križa. Na tim je dužnostima ostao sve do umirovljenja, ali i poslije kao volonter. Posljednja funkcija koju je prihvatio bila je 1984. kada je postao predsjednikom kajakaškoga saveza.

Izdavanjem trećega i posljednjega dijela Miškovićeovih sjećanja dovršen je dugi rad na objavljivanju uspomena čovjeka koji je u vrijeme Jugoslavije obnašao različite značajne državne funkcije. Materijal predstavljen u knjigama može se okarakterizirati kao historiografski opus o društveno-političkom i vojnom djelovanju jednoga čovjeka, ali i države koja više ne postoji.

Luka Tidić

10. istarski povijesni biennale, Corpus, carnalitas...: o tijelu i tjelesnosti u povijesti na jadranskom prostoru, zbornik radova s međunarodnog znanstvenog skupa održanog u Poreču 20. i 21. svibnja 2021., urednice Marija Mogorović Crljenko i Elena Uljančić, Poreč: Zavičajni muzej Poreštine – Museo del territorio parentino / Filozofski fakultet Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli / Državni arhiv u Pazinu, 2023., 206 str.

Istarski povijesni biennale međunarodni je znanstveni skup koji se u organizaciji Zavičajnoga muzeja Poreštine, Filozofskoga fakulteta Sveučilišta Jurja Dobrile